

Bokmeldinger

Elisabeth Backe-Hansen og Ivar Frønes (red.)

Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning

Gyldendal Akademisk, Oslo 2012

I floraen av samfunnsvitskapleg metodelitteratur har dei to erfarne barne- og ungdomsforskarane Elisabeth Backe-Hansen og Ivar Frønes redigert ein antologi om metodespørsmål i barne- og ungdomsforskning. Ei viktig grunngeving for boka er mellom anna FN's barnekonvensjon, som har ført til diskusjon om normene for korleis barn og unge bør studerast, og ei sterkare vektlegging av unge som aktørar også i forskingsarbeid – nokre kallar det den nye barne- og ungdomssosiologien. Boka er ifølgje redaktørane skriven for å gi «innblikk i hvilke perspektiver og metoder som kan benyttes for å oppnå best mulig kunnskap om barn og unge». Internasjonalt finst det lærebøker i metode spesielt innretta mot barne- og ungdomsforskning, men så langt denne lesaren er orientert, kan dette vere den første i Noreg.

Boka er samansett av av eit innleiingskapittel forfatta av dei to redaktørane («Hvordan forske på og med barn og unge?»), samt 12 andre kapittel som samla gir innsikt i eit nokså variert spekter av samfunnsvitskaplege metodar der barn og unge er informantar. Det handlar om emne som samanliknande analyse av naturleg førekomande data, av samtaleintervjuet som diskurs, om intervju med barn og unge i spesielt vanskelege livssituasjonar, om bruk av bilete og lyd i dokumentasjon, om systematisk observasjon av barns samhandling, om spørreskjemaundersøking, om randomiserte kontrollerte studiar (såkalla RCT-studiar), om fleirnivåstudiar, om forskning på grunnlag av registerdata og om å kombinere ulike metodar.

Kva forventningar går ein så til ei slik bok med? Eg forventar at det blir gjort greie for varierte metoderepertoar (og det blir det) som dekkjer sentrale metodeområde i barne- og ungdomsforskning, korleis desse er brukt i konkrete prosjekt, og kva slags utfordringar dette har skapt, og at desse framstillingane har eit eksemplarisk preg, det vil seie at dei skaper ein diskusjon av prinsipiell karakter, altså methodediskusjon utover det einskilde prosjektet.

Fleire av kapitla i boka oppfyller klart slike forventningar. Eit godt døme på dette er kapittel 9 om «Spørreskjemaundersøkelser blant barn og

ungdom», skriven av Elisabeth Gulløy og Gustav Haraldsen. Kapittelet tar opp eit tema som er relevant for mange innan barne- og ungdomsforskning, drøftar dei største utfordringane og fører gode diskusjonar om kvalitet, til dømes korleis ein kan sikre det innhaldsmessige, det kognitive og det praktiske i slike undersøkingar. Artikkelen gir gode referansar, mellom anna til handbøker utarbeidd ved SSB for dei som treng ytterlegare metoderettleiing.

Andre kapittel som gav god mening for denne lesaren, er m.a. Torbjørn Torsheim sitt kapittel om «Flernivåanalyse – studien av barn i sosial kontekst». Kapittelet gir ei god og forståeleg innføring i ein metodevariant med aukande bruk og verdi. Eit anna døme er Bo Vinnerljung sitt kapittel om «Registerforskning och socialt arbete» som dokumenterer potensialet som ikkje minst gjennom kvaliteten på norske registerdata finst på dette området. Styrken ved bruk av registerdata blir tydeleggjort gjennom eit konkret prosjekt (langtidsstudium av barn som har hatt såkalla kontakt-familie under oppveksten), samtidig som registerforskninga sitt meir allmenne potensial er tydeleg. Eg vil også trekke fram kapitla til Tine K. Jensen («Intervjuer med barn og unge i spesielt vanskelige livssituasjoner – kan vi snakke med barn om alt?») og Geir H. Moshuus («Skulle jeg latt være å intervju Sandra?»). Desse bidraga er viktige både fordi dei gjer greie for dei formelle retningslinene for å intervju barn, men også dei etiske utfordringane som forskaren må ta stilling til.

Denne lesaren er meir kritisk til nokre av dei andre kapitla. Nokre kapitlar løftar seg i liten grad utover det konkrete prosjektet ein fortel om. Faren med det er at ein i liten grad får fram dei prinsipielle spørsmåla. Å lese desse kapitla kan vere nyttig for forskarar som skal arbeide med same type prosjekt, men gir mindre utbytte utover det.

Nokre kapittel er nokså ukritiske til eigen metode. Det gjeld etter mi mening særleg eit kapittel av John Kjøbli om «Evalueringsforskningens gullstandard: randomiserte kontrollerte studier». Kapittelet gir ei heller generell innføring om RCT-studiar, og lite om bruken i studiar av barn. Kapitlet manglar også eit kritisk perspektiv. Det er underleg når vi snakkar om ein metode som har eit naturvitskapleg opphav, brukt innan sosialvitskap der kausalitet har nokså avgrensa forklaringskraft, og der RCT-studiar og metaanalysar ofte blir skulda for å ta for lite omsyn til kontekstuelle tilhøve. Ein kunne ønskje at noko av den omfattande diskusjonen om desse spørsmåla hadde vore referert i kapittelet.

Boka sitt siste kapittel (Elisiv Bakketeig: «Å belyse kompleksitet ved å kombinere ulike metoder») er interessant, men det multimetodiske i det aktuelle prosjektet er vel strengt tatt primært å bruke ulike metodar for å

svare på ulike spørsmål og overfor ulike informantar og respondentar, meir enn på same problemstilling og frå same informantar (til dømes oppfølging av eit utval på grunnlag av registerdata eller survey).

Boka har noko preg av manglande redigering. Eit døme er kapittel 4 om «Samtaleintervjuet som diskurs» (Ardis Storm-Mathisen). Det er eit kapittel med få referansar i teksten. Men dei få som er nemnde (Entwistle, Klepp, Solheim), er ikkje med i litteraturlista. Samtidig har kapittelet ei fyldig litteraturliste, utan at desse referansane er med i teksten.

Alt i alt synes eg dette er ei metodebok med viktige og nyttige innslag, sjølv om kvaliteten er varierende. Eg vil tru at særleg bachelor- og masterstudentar som skriv oppgåver og avhandlingar om barn og unge, kan finne nyttig innføring og gode diskusjonar i ein del av kapitla.

Kåre Heggen
Høgskulen i Volda og Høgskolen i Oslo og Akershus

Unn-Doris Karlsen Bæck og Gry Paulgaard (red.)

Rural Futures? Finding one's place within changing labour markets
Stamsund, Orkana Forlag

I antologien *Rural Futures? Finding one's place within changing labour markets* diskuterer det om det er vanskelig, kanskje også verre enn andre steder, å være unge voksne i Barentsregionen – de nordligste delene av Norge, Sverige, Finland og Russland. Utgangspunktet er at overgangen fra ungdomstid til voksenliv er utfordrende uansett hvor man bor, men at det høye nords perifere, langstrakte og rurale karakter skaper ekstra utfordringer. Dagliglivets småreiser blir lange og tidkrevende, det er få og små regionale vekstsentre, og avstanden til de nasjonale beslutningstakerne er lang. I tillegg kommer de strukturelle økonomiske endringene, som blant annet reduserer behovet for arbeidskraft i regionens tradisjonelle primærnæringer. Resultatet er en relativt høy arbeidsledighet blant regionens ungdommer.

Antologiens målsetting er å få drøftet hvordan Barents-ungdommene, spesielt de arbeidsløse blant dem, takler (eller kanskje ikke takler) disse utfordringene. Finnes det en fremtid i denne regionen? Hva er de unge voksnes handlingsrom, og hva er deres ressurser og strategier i møtet med fremtiden? Noen svar på disse og beslektede spørsmål gis gjennom antologiens ni kapitler, som er skrevet av forfattere fra Norge, Sverige, Finland

og Russland. Utgangspunktet for analysene er for øvrig det internasjonale forskningsprosjektet «Young people in Barents – work and welfare», som gikk over fem år (2005–2009), med finansiering fra Norges forskningsråd.

Antologien innledes med et kort kapittel av bokens redaktører Unn-Doris Karlsen Bæck og Gry Paulgaard. Deretter fortsetter Paul Pedersen og Mikko Moilanen med en faglig interessant og solid gjennomgang av sentrale samfunnstrekk i de skandinaviske delene av Barnetsregionen. Den russiske casen er her, som ofte ellers i boken, ikke inkludert. Kapitlet viser at det på både nasjonalt og nordregionalt plan er store likheter, men også noen viktige forskjeller mellom de tre landene. Den viktigste forskjellen – i alle fall for de påfølgende analysene i dette kapitlet og i resten av antologien – er kanskje Norges økonomiske stabilitet. Både svenske og finske ungdommer er i langt større grad enn norske rammet av økonomiske nedgangstider, blant annet i form av arbeidsledighet.

Kapitlets siste del bruker registerdata på individnivå for å belyse forskjeller mellom landenes unge voksne. Spesielt interessant er den komparative analysen av dem som flytter ut av regionene. Her er det et viktig funn: Svenske og finske utflyttere fra de nordlige regionene kommer lønnsmessig *dårligere* ut enn dem som ikke flytter. I Norge er det motsatt. Utflytterne fra de tre nordligste fylkene kommer lønnsmessig *bedre* ut enn de bofaste nordlendingene.

De samme forfatterne fortsetter i neste kapittel med en interessant analyse av hvem som flytter, hvor de flytter, og hvilke konsekvenser flyttingen får. Ett viktig funn er at de fleste faktisk *ikke* flytter. 80 prosent av den unge voksne befolkningen som bodde i Nord-Skandinavia i 2000, bodde der fortsatt fem år senere. Et annet viktig funn er knyttet til kvinners flyttemønster. Som forventet flytter kvinner oftere enn menn ut av regionen – men de flytter også oftere tilbake. Resultatet er derfor *ikke* kvinneunderskudd, slik som forfatterne forventet. Tvert imot er det *færre* kvinner enn menn som flytter permanent fra nordregionen.

I kapitlet utdypes også de nevnte inntektsforskjellene, men uten at Pedersen og Moilanen kommer til bunns i årsaksforholdene. De nevner for øvrig det kjente metodiske problemet med de norske studentene i denne typen registerbaserte analyser: Mange studenter melder ikke flytting, og defineres dermed som bofaste i registrene. Det gir «støy» i de statistiske analysene av mobilitet. Pedersen og Moilanen observerer problemet, men de tar ikke tilstrekkelig høyde for det i analysene sine.

I neste kapittel fortsetter Moilanen, nå som eneforfatter, med en kvantitativ diskusjon av betydningen av stedstilknytning. Har ungdommer som

har vokst opp der de bor («bofaste»), mindre sjanse for å flytte på seg enn de mer «rotløse» ungdommene? Moilanens svar, også her basert på analyser av registerdata, er ja. De bofaste er imidlertid mer tilbøyelige til å pendle mellom bosted og arbeidssted enn de rotløse. Her inviterer analysene til mer klassesensitive perspektiver, men i stedet foreslås mer ulne psykososiale forklaringsmodeller (som «the psychic costs of cutting their social ties», s. 101). Et annet spørsmål er om stedstilhørighet («place attachment») kan reduseres til bosted: Mange – for eksempel barn av innflyttere som gjerne har høyere utdanning – kan ha svak subjektiv stedstilknytning til stedet der de vokste opp.

De tre neste kapitlene formidler resultater fra kvalitative intervjuundersøkelser i tre av landene. Linda Hiltunen (svenske informanter) og Pentti Luoma (finske informanter) diskuterer i hvert sitt kapittel aspekter ved hverdagen til unge arbeidsløse. Deretter følger et kapittel av Irina A. Miljukova og Larissa P. Shvets, med antologiens medredaktør Bæck som tredjeforfatter, og de skriver om russiske ungdommers erfaringer med livet utenfor arbeidsmarkedet.

Av disse kapitlene er det mest interessante Hiltunens solide analyse av forskjeller blant arbeidsløse i Sverige, og ikke minst deres ulike strategier for å mestre denne arbeidsløsheten. Hun viser hvordan noen av de arbeidsløse har et godt kapitaltilfang, i form av både utdanning og sosiale nettverk, og dessuten pågangsmot og evne til å komme seg ut av arbeidsløsheten. Andre arbeidsløse er resignerte, til dels med god grunn. Det lokale arbeidsmarkedet har lite å by de ufaglærte, og det å flytte ut av regionen regnes ikke som et relevant alternativ. For den første gruppen finnes det håp om gode fremtidsutsikter, både i og utenfor nordregionen. For den andre gruppen er håpet kanskje mindre, hvis man leser mellom linjene i Hiltunens tekst.

Hiltunens analyse tar for øvrig eksplisitt utgangspunkt i Bourdieus kapitalbegreper, men hun klarer på forunderlig vis å hoppe over den økonomiske formen for kapital i den teoretiske gjennomgangen. Det blir påtakelig senere i analysen hennes, der nettopp ungdommenes tilgang til økonomiske goder flere steder regnes som avgjørende.

Medredaktør Unn-Doris Karlsen Bæck diskuterer i kapittel 8 arbeidets betydning for unge voksnes selvforståelse. Utgangspunktet er konflikten mellom tradisjonell teori som forfekter at arbeid er roten til det meste som godt er i samfunnet, også aktørenes positive selvforståelser, kontrastert mot nyere teori som ser arbeid som bare én av flere identitetsmarkører. Bæcks metodisk grundige analyse, som bygger på multivariat kvantitativ analyse av materiale fra en svensk-finsk spørreundersøkelse, konkluderer med de

førstnevntes standpunkt: Arbeid er viktig, også for folks selvfølelse. Så vet vi fortsatt det.

I det siste kapitlet presenterer den andre medredaktøren, Paulgaard, en analyse som samler mange av de løse trådene fra de andre kapitlene. Her får leseren endelig noen samlende og allmenne betraktninger fra forskningsprosjektet. Kapitlet er dessuten teoretisk velinformert. Paulgaard diskuterer blant annet hvordan samspillet mellom et krevende arbeidsmarked og en like krevende velferdsstat skaper store utfordringer for ungdommer og unge voksne i Barentsregionen. Ikke minst er hennes analyser av aktørenes «lokalisererte» sosiale kapital, som kaster mindre av seg i den moderniserte og globaliserte Barentsregionen, interessante.

Rural Futures? Finding one's place within changing labour markets er en god, interessant og viktig bok. Den gir ny kunnskap om ungdommers iblant kronglete vei inn i voksenlivet – i Barentsregionen konkret, i rurale områder mer allment, og, egentlig, i den vestlige moderniteten helt generelt.

Boken demonstrerer videre generelle utfordringer ved tverrnasjonale, komparative analyser, som gjerne etterlyses innen samfunnsvitenskapene. Hva er for eksempel den relative betydningen av forskjeller mellom og innad i Barentsregionens nasjonale regioner? Hvor viktig er det rurale fellesskapet på tvers av statsgrensene? Hvor avgjørende er forskjellene i nasjonalstatenes arbeids- og velferdsregimer, eller, mer generelt, den økonomiske situasjonen og arbeidsmarkedene?

Analysene i boken antyder at de siste faktorene veier tyngst: Økonomisk vekst skaper for eksempel høy sysselsetting i Norge, også blant ungdommer i de tre nordligste fylkene. Samtidig tillater oppgangstider gode velferdsløsninger for dem som faller utenfor det norske arbeidsmarkedet. I Sverige og Finland er situasjonen den motsatte. Kanskje har de nordsvenske ungdommene mer til felles med sydsvenskene enn med sine jevnaldrende i Norge? Betydningen av de nasjonale kontekstene blir enda tydeligere når den russiske delen av Barentsregionen trekkes inn. Hverdagen til de unge i Karelia, både i rurale Kalevala og i urbane Petrozavodsk, er – kort sagt – av en annen verden.

Det ville vært interessant med flere eksplisitte komparative analyser i antologien. I stor grad er det nå leseren selv som må sammenlikne de forskjellige casene som presenteres. Slik er det ofte i komparative prosjekter – det er vanskelig å sammenlikne tilsynelatende like sosiale fenomener i forskjellige land.

Dette problemet blir symptomatisk for boken (og forskningsprosjektet bak?), som skal studere hele Barentsregionen. Slik regionen defineres i bo-

ken, dekker den en befolkning på hele 5 millioner mennesker, hvorav bare 1,6 million (ca. 30 prosent) bor i de skandinaviske delene. I boken er det likevel bare ett kapittel som fokuserer på Russland.

Boken har imidlertid også mange «tverr»-styrker: Forfatterne kommer fra alle Barentslandene, fra ulike disipliner, og de bruker forskjellige teoretiske perspektiver og metodologiske verktøy. Det er bra, selv om det metodiske mangfoldet er svakt utnyttet. Pedersen, Moilanen og Bæck tar hånd om tallene på eksellent vis, og de andre gjør også solid faglig kvalitativt håndverk – men de forskjellige analysene kommuniserer i liten grad med hverandre.

Antologien fremstår som et klassisk resultat av vår tids eksternfinansierte prosjekter. Her skal prosjektets funn pliktskyldigst rapporteres til oppdragsgiveren, Norges forskningsråd. Bokens innholdsliste avspeiler perfekt strukturen i den prototypiske prosjektsøknaden, med klart definerte arbeidspakker og med metodisk, disiplinært og nasjonalt mangfold. Så kan man spørre om innholdet i boken forsvarer dette formidlingsformatet? Jeg mener det gjør det. Denne boken er langt mer enn «timelister fra forskerne», for å sitere tittelen fra Morgenbladets bokmelding av en tilsvarende antologi. *Rural Futures? Finding one's place within changing labour markets* skaper ny kunnskap, som både fagfellesskapet og allmennheten vil ha nytte av.

Hva er så den viktigste kunnskapen som presenteres? Finnes det rurale fremtider i nord? Medredaktør Paulgaard svarer på dette i sitt avsluttende kapittel, med et tydelig islett av klassisk svartsyn, velkjent fra tidligere studier av nordområdene:

The decline of traditional employment in many places over the past decades has left behind a population of young people in rural areas facing severe challenges in finding a future within restricted set of options and opportunities. (Paulgaard 2012, s. 211–212)

Man kan undre seg på om hun har tatt innover seg Pedersen og Moilanens diskusjoner, spesielt med den norske casen i minne. Deres diskusjoner viser at de fleste ungdommene *ikke* flytter fra nordregionen, men tvert imot lykkes på det lokale arbeidsmarkedet. Prosjektets kvalitative analyser understreker dessuten at mange arbeidsløse også klarer seg rimelig greit, ikke minst ettersom arbeidsløsheten for mange er midlertidig. Kort sagt, som Pedersen og Moilanen sier det:

As far as we have followed them, the majority of the young adult population has therefore worked out a satisfactory adaption to the conditions of their proximate areas. (Pedersen og Moilanen 2012, s. 77)

Med andre ord – her er det mange spennende analyser, og de viser et godt mangfold, både empirisk, metodisk og teoretisk. Flere slike antologier, takk.

Johan Fredrik Rye, Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU